

Araştırma Makalesi
Research Article

Yrd. Doç. Dr. Sinan KILIÇ

Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kayseri-Türkiye.
kilicsinan@gmail.com

Deleuze-Guattari: Şizoanalitik Ontoloji Düzleminde Oedipal Bilinçdışının Yersizyurtsuzlaştırılması

Özet

“Arzu nedir?”, “arzunun temelinde ne yatmaktadır?”, “arzunun oluşumunda biyolojik yapı mı yoksa sosyal yapı mı belirleyicidir?” “arzunun işlevi nedir?” vb. sorulara düşünce tarihi boyunca farklı anlamlarda pek çok yanıt verilmiştir. Bu yanıtlar analiz edildiğinde ise düşünce tarihinde arzuyu negatif ve pozitif düzlemde irdeleyen iki farklı düşünce geleneğinin yer aldığı görülür. Arzuyu pozitif düzlemde çözümleyen gelenek hazrı olumlayan Aristoppos ve Epikuros’dan başlayıp Spinoza, Nietzsche, Lyotard, Deleuze-Guattari çizgisiyle devam ederken; arzuyu olumsuzlayan gelenek Sokrates, Platon çizgisiyle başlayıp Descartes, Freud, Lacan çizgisiyle devam eder. Arzuyu olumsuzlayan gelenek arzuyu daha çok iştaha ile özdeş kıldığından, arzuyu yoksunluk olarak değerlendirir; arzuyu olumlayan gelenek ise onu libidinal enerji, varlığını sürdürme çabası, yaratım gücü olarak değerlendirdiğinden, arzuyu sevinç ve güç istenci anlamında olumlar. Deleuze-Guattari’ye göre arzuyu olumsuzlayan geleneğin bir ürünü olan psikanaliz arzuyu bilinçdışındaki yoksunluk olarak değerlendirdiğinden, psikanalitik çözümlemelerde bireyin bilinçdışında yoksun kaldığı şeyin kökenine doğru, geriye doğru bir iz sürülür. Buna karşın şizoanaliz bireyin bilinçdışının herhangi bir şeyden yoksun kaldığı ön kabulü yerine, bireyin bilinçdışındaki arzusunun, libidinal enerjisinin yeni bağlantılarla üretime, yaratıma geçişinin, akışının nasıl olanaklı olabileceği üzerine kurulur. Bu çalışmada ise aşkınlığa değil içkinliğe dayalı şizoanalitik ontolojiyle arzunun sürekli yersizyurtsuzlaştırılmış bağlantılarla şizoid geçişinin, akışının olanaklılık düzlemi çözümlenecektir.

Anahtar Terimler

Arzu, Oedipus, Anti-Oedipus, Bilinçdışı, Şizoanaliz, Arzu Makineleri, Köksap, Yersizyurtsuzlaştırma.

Giriş

Psikanalizin negatif farklılık (aşkınlık) ve oedipal arzu düşüncesine dayalı aşkınsal düşünme ile işlediğini ifade eden Deleuze-Guattari, bu aşkınsal temelli psikanalizin ve ağaç biçimli Batı düşünme geleneğinin aşılmasının olanaklılığı olarak, şizoanalitik makine ve çokluk ontolojisini yaratırlar. Şizoanalitik makine ve çokluk ontolojisi ağaç biçimli Batı düşünme geleneğine¹ karşı bir savaş makinesi² işlevini görür. Bu savaş makinesinde amaç pozitif fark (içkinlik) ve arzu ontolojisi düzleminden hareketle, aşkınsal veya negatif bir içeriğe düşmeden bilinçdışının yaratıcı, üretici bir düzlemde nasıl kurulabileceğini göstermektedir. Bu anlamda amaç, bilinçdışı süreçlerini hakikati veya özü bulmaya yönelik işletmek yerine, kavramsal karakterler ve bu karakterlere dayalı olaylar üretmek için işletmektir.

Şizoanalitik ontoloji bilinçdışının oedipal arzudan kurtarılarak, pozitif farka (içkinlik) dayalı olumsuzlayıcı aktif üretim sürecine katılmasıdır. Psikanalizdeki oedipal yapı negatif bir özelliğe sahip olduğundan, yaşamı üretim üzerinden dönüştürmek yerine, onu bir temsilden veya aşkınsal bir boyuttan olumsuzlar. Buna karşın arzu üretimi üzerinden kurulan şizoanalitik bilinçdışı, yaşamı kendi eylemleri üzerinden üretim sürecine katarak olumlar. Şizoanaliz³ Nietzscheci güç istenci, Spinozacı arzu ve Bergsoncu oluş ontolojisiyle yaşam akışına katılır. Bu yaşam akışını üretime dönüştürenler ise şizofrenler veya şizolardır. Şizofrenler kendi bilinçdışı yapılarını benzerlik, zıtlık, özdeşlik ve analogi yapıları içerisinde oedipal arzu ile kurmazlar. Şizofrenler veya şizolar bilinçdışını pozitif fark⁴ ve arzu ontolojisiyle arzu üretimi sürecine katarak kurarlar. Bu nedenle Deleuze-Guattari'nin şizoanalitik makinesi iki yön üzerine kuruludur: Birincisi bilinçdışının oedipal yapısını yıkmak, ikincisi ise sosyal alana yatırılan arzuyu üretici, kışkırtıcı ve yıkıcı bir bilinçdışı sürecine katmaktır. Bilinçdışının bu reaktif ve çizgisel olmayan üretim sürecine aktif katılımı ise şizoanalizle gerçekleştirilir. Şizoanaliz Oedipal bilinçdışını virtüel (akış-oluş) düzlemde üretici bir arzu makinesine (şizoid bilinçdışına) dönüştürür.

1. Oedipal Bilinçdışı

Şizoanaliz aşkınsal düşünme biçiminin bir ürünü olan Oedipus kompleksi ve bu kompleks üzerinden kurulan Freudcu psikanalize yönelik bir karşı çıkıştır. Bu karşı çıkışın amacı, Freud'un major psikanalizinin kavramları içerisine sığınmadan arzuyu pozitif ve yaratıcı bir düzlemde anlamayı olanaklı kılmaktır. Freudyen psikanalizin temel argümanı, bir kişinin mevcut davranış ve zihinsel süreçlerinin belirleyicisi

¹ Ağaç biçimli düşünme kökten gövdeye, gövdeden dallara ve dallardan yapraklara doğru uzanan hiyerarşik bir yapıdan oluşur. Bu nedenle ağaç biçimli düşünme modeli bir öz, köken veya başlangıç üzerine kuruludur.

² Savaş makinesi her türlü sosyal veya oedipal kodun yersizyurtsuzlaştırılması için gerçekleştirilen yaratıcı düşünme ve yaşam biçimidir.

³ Deleuze-Guattari şizoanaliz, şizo ve şizoid kavramlarını zihinsel yarılma veya bölünme anlamında değil, yaratıcı düşünme anlamında yeniden oluştururlar.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Deleuze'un *Difference and Repetition* (1994) ve *The Logic of Sense* (2004) adlı eserleri.

çocukluk yaşantılarıdır. Her birey yaşamının ilk beş yılı içerisindeki içselleştirilmiş nesne ilişkileri ve temel fantezilerinin bir birleşimi ile gelir, bundan sonraki düşünceler ve deneyimlenen her şey bu içselleştirilmiş çekirdekle bağlantılıdır (Chessick 2007: XII). Deleuze-Guattari Freud'un bu oedipal arzu çözümlemesi yerine pozitif ve içkin olan bir anti-oedipal arzu üretiminden söz ederler. Deleuze-Guattari'ye göre Freud'un oedipal düzlemdeki başarısı, libidonun soyut özünü keşfetmesi bakımından önemlidir (Frank 2001: 1271). Freud'un açıklamaya çalıştığı Oedipus kompleksi günah ve travma sorununa yol açması nedeniyle, bireylerin bilinçdışındaki libidonun açığa çıkmasında baskıcı bir yapının kurulmasına neden olur. Bu baskı çocuğun annesinden yoksun kalmasıyla oluşan arzunun, bilinçdışına itilmesidir. Bu yüzden Freud psikanalizinde arzu, arzunun başlangıç ilkesinin yoksun kalma olması nedeniyle, negatif bir zeminden oedipal aşama ile kavranır. Oedipal aşamanın başlaması için çocukta cinsel kimliğin oluşması gerekir. Cinsel kimlik ise genetik, biyolojik ve sosyal faktörlerin birikmesiyle oluşur (Ersevimi 2004: 134). Çocuk bunu üç buçuk yaşında fark eder. Oluşan bu oedipal karmaşanın çözülüşü de bilinçdışında iki şekilde gerçekleşir, ya anneyle özdeşleşme ya da babayla özdeşleşme (a.e., 151).

Psikanaliz bilinçdışını, bilincin negatifi olarak bir parazit gibi düşünür. Ona göre, o bir düşmandır (Deleuze 2007: 79). Bu bakımdan arzuyu Oedipus ile açıklayan Freudyan psikanaliz bilinçdışı hakkında pek çok şey söyler, gerçekte ise o her şeyi yasaklar ve kodlar. Psikanaliz bilinçdışındaki arzuyu negatiflikle, bir kara delik⁵ ile açıklar (Deleuze&Parnet 1987: 77). Bu nedenle bilinçdışının ürünlerini ve işleyişini başarısızlık, çatışma, uzlaşma olarak kavrar. Psikanaliz yasa, kültür, yoksunluk, başarısızlık ve çatışma ile kurulan bilinçdışındaki arzuyu, çok biçimli bir cinsel sapkınlık olarak yorumlar. Psikanalitik bu yorum metodu ise üç aşamalı bir süreçtir. 1. Aşama *yorum*: Bu aşamada göstergeler önceden kurulmuş anlamlar çerçevesinde yorumlanır. 2. Aşama *aile*: Bu aşamada göstergeler aile temsillerine, oedipal baskıya indirgenir. Bu göstergelerin kökeni sürekli bir geriye doğru yönelmeyle elde edilir; özne, kendisinin çocukluğundan yeniden başlatılır. Burada çocukluğun pozitif bir yaşantısıyla değil, negatif bir yaşantısıyla bağlantı kurulur. 3. Aşama *geçiş*: Yorumcu indirgeme ve aileye doğru bir geri çekilme ile arzuyu solgun bir alandan, küçük, sefil özelliğin dünyasından (analistin masası) düzenler (Guattari 2007: 134). Burada oyunun kuralı basittir: Her şey anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkinin Oedipus merkezli yorumlanmasına bağlıdır.

Guattari Oedipus merkezli psikanalizin fallus odaklı, erkek cinselliği üzerine inşa edildiğini ifade eder. Çünkü psikanalizin dayandığı Oedipus imgesi, baba merkezlidir ve hadım edilme korkusunu içerir. Erkek çocuk hadım edilmekten korkar, kız çocuğuna benzemek istemez; kız çocuğu da penissiz olduğu için kendini hep yetersiz ve eksik hisseder (a.e., 148). Deleuze-Guattari'ye göre psikanaliz ağaç biçimli, aşkınsal düşüncenin bir ürünü olduğundan, Oedipus imgesi baba merkezli aşkınsal gösterge rejimine dayanır ve her şey bu aşkınsal baba göstergesi açısından yorumlanır. Aşkınsal baba imgesinin kuruluşu ise negatif fark ontolojisiyle bağlantılıdır. Baba özdeşlik (kimlik), benzerlik (güç) ve zıtlık (anneden farkı) ilişkisi içerisinde negatif fark

⁵ Kara delik çeşitli arzu kodlama süreçleriyle bireylere kazandırılan yüzlerdir: sanatçı, bilim adamı, aydın, entelektüel, güzel, yakışıklı, çirkin vb.

kavrayışıyla oluşturulur.⁶ Bu nedenle Deleuze baba ve anne arasında bir bölünmeye dayanan psikanalizle Kartezyen düşünce arasında bir bağlantı kurar (Deleuze 1973: 94). Kartezyen düşüncenin düşünmeyi bir öze dayandırması gibi oedipal arzu da arzuyu yoksunlukla, negatiflelikle ilişkilendirerek bir özle temellendirir. Özle, olması gerekenle kavranmaya çalışılan arzu, hep bir özden-olması gerekenden yoksun olması nedeniyle de negatiftir.

1.1. Negatif Arzu

Oedipus nedir? Oedipus baba, anne ve çocuk üçgeni içerisinde çocuğun anneden yoksun olmasıyla oluşan bilinçdışındaki arzusudur. Oedipus negatifleştirerek neyi olumladığını açıklar, fakat bu olumlama da içinde bir başka olumsuzlamayı doğurur. Örneğin bir çocuğun ebeveynine karşı isteksiz veya istekli davranması her iki durumda da mutlaka olumsuzlanır; eğer çocuk ebeveynini arzularsa, arzulamaması gerektiği üzerinden olumsuzlanırken; arzulamadığında ise arzulaması gerektiği üzerinden olumsuzlanır. Her iki olumsuzlama da Oedipus düşüncesine dayandırılarak gerçekleştirilir ve böylece arzunun kodlama ilkesi sorgulanır. Çünkü sosyal kodları oluşturan toplumsal makinenin merkezindeki yapı arzunun bastırılması üzerine kuruludur.

Psikanalizin özünü oluşturan baba, anne ve çocuk üçgeninin önemli bir özelliği, onun aynı zamanda çekirdek ailenin ve toplumun temelini oluşturmasıdır. Deleuze-Guattari için bu modern aile yapısının özelliği, onun sosyal kodlama aygıtı olmasıdır. Modern toplumlarda bilinçdışındaki tüm yasalar, bu kodlama mekanizmasınca gerçekleştirilir. Buna göre çocuğun bilinçdışı süreçleri ailede yapılandırılır, fakat önemli olan ailede bu bilinçdışındaki yapıyı kimin belirlediğidir? Oedipus kompleksi bu sorunun yanıtını verir. Baba, anne ve çocuktan hangisi önce gelir sorusu, psikanalistler tarafından çocuğun önce geldiği şeklinde yanıtlanır. Fakat aynı zamanda anne-babanın da önceden varolduğunu söylerler. Baba yalnızca kendi çocukluğundan dolayı hasta iken, çocuk, anne ve babayla ilişki içerisinde hastadır. Bu nedenle psikanaliz çocuk, anne ve babanın özdeşliği olmaksızın hiçbir şeydir ve psikanaliz tüm bilinçdışı süreçleri babanın yasasıyla açıklar. Bu yasa baba tarafından çocuğun anneden koparılması veya çocuğun anneye iletişiminin kısıtlanmasıdır. Dolayısıyla çocuğun babayı öldürme isteği anneye birlikte olma arzusundan kaynaklanır ve bu aynı zamanda babanın da ilk düşüncesidir (Deleuze&Guattari 2008a: 301). Bu tür temel çocukluk fikirlerinden dolayı psikanaliz, aşkınsal düşüncede olduğu gibi, sorunları açıklamak için kendini geriye, kökene yönelimden kurtaramaz.

Bu nedenle Oedipusun kendini açığa çıkardığı yer ailedir. Delilik veya çılgınlık nasıl başlıyor? Delilik babanın çocukluğunda başlar ve bu aslında bütün sosyal yatırımı ailede başladığını söylemektir (a.e., 302). Bu anlamda çocuğun ilk ilişkisinin babanın yasasıyla koparılması, arzunun da ilk olarak engellenmesine, bastırılmasına ve yeniden anneden ayrı, başka bir düzlemde kodlanmasına neden olur. Böylece aile içerisinde şekillenen arzu, babanın yasası tarafından yasaklanmış olanı arar. Arzunun bu

⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Deleuze'ün *Difference and Repetition* (1994) ve *The Logic of Sense* (2004) adlı eserleri.

yasaklanmayla açıklanması da arzuyu hep bir aşkınsal gösterenle açıklayarak, arzuyu bireyin kendi üretim sürecinden koparıp hep bir başkasının arzusuna bağlar. Bu yüzden oedipal arzu bedenler arasındaki ilişkiden ya da bireysel bir fantezi alanından gelmeyip, dışarıdan gelen ötekinin arzusudur. Daha açık bir ifadeyle bireyler, kendi arzularımış gibi hep başkalarının arzularını yaşarlar. Bu nedenle Freudcu psikanalizde kimliğin oluşturucu ögesi baskı altına alınan arzudur veya bilinçdışındaki libidodur.

Freud bu durumu yaşamın özüne ait bir gerçeklikle, temellendirmeyle açıklarken, Saussure'un dilbiliminden etkilenen bir başka psikanalist olan Lacan⁷ arzunun bastırılmasını, çocuğun babayı temsil eden dilin sembolik düzeni içerisine girmesiyle açıklar. Kariyerini adaptasyonist ve bürokratik olan Amerikan psikiyatri geleneğini yıkmaya adanmış Lacan'a göre bilinçdışı, bir dil gibi çeşitli kurallarla yapılır (Turkale 2001: 514). Bu anlamda Lacan da Levi Strauss gibi insanı ona aşkın olan bir yasanın (dil) nesnesi olarak ele alır. Freud için bilinçdışını açıklayan öge Oedipus kompleksiyken, Lacan için bilinçdışını oluşturan babanın gramer kurallarıyla oluşmuş olan dildir. Lacan'a göre insan mevcut koşullar içerisinde yaşama başladığında, o koşulları belirleyen sosyal yasa ve dili de kabul eder. Çocuğun kimliği de babanın kurduğu bu yasa (gramer kuralları) ve sosyal koşulları belirleyen dil kuramı içerisinde şekillenir. Lacancı bu anlamlama kuramı arzuyu üç şekilde bozar. 1) Arzu her zaman bir eksiklik üzerine kuruludur. Eksiklik olmadan arzu olmaz. 2) Baskı altında, her zaman arzu yasaklanmış olana yöneliktir; bu nedenle, arzu bastırılmayla açığa çıkar. Bastırma yasası olmadan arzu da olmaz. 3) Bu yasa bir aşkın ideye bağlıdır her zaman, bu aşkınsal ide olmadan haz da olmaz. Bu anlamda haz bu idenin arayışıdır (Goodchild 2005: 202).

Bu çerçevede eğer bütün istek ve talepler dilin düzeni içerisinde meydana gelmek zorunda ise, o zaman yalnızca dilin sınırları içerisindeki göstergeler talep edilebilir. Bu durumda birey dilin sınırları içerisinde oluşan yapılara da boyun eğmek zorundadır. Lacan için dilin sembolik düzenine boyun eğmenin kendisi zaten oedipaldir (Colebrook 2002a: 24). Bunun nedeni, baba söylemi eril bir dile vurgu yaptığından, dil ile oluşan Oedipusun da baba imgesi üzerine kurulmasıdır. Psikanaliz açısından babanın yasasıyla oluşan bilinçdışındaki oedipal arzu (yasaklanmış), aynı zamanda babanın ölmesine duyulan ensest bir arzudur. Bilinçdışında babanın ölümüne ilişkin bu söylem de yeni bir söylem olmayıp, Paleolitik çağdan Neolitik çağın başlangıcına kadar devam eden en az sekiz bin yıllık bir söylemdir. Mitsel temalarda da üstü açık veya kapalı, ensest ilişkinin yasak olmasına dair bir vurgu yapılır. Çünkü bilinçdışında şekillenen Oedipus ensest arzusuyla bağlantılıdır. Oedipus açısından birinin annesiyle, babasıyla, kız kardeşiyle veya erkek kardeşiyle cinsel fantezi veya ilişki kurması çekirdek aile kodları açısından sağlıklı bir arzu olmadığından, sapkınlık olarak değerlendirilir.

⁷ Lacan'a göre, bilinçdışı tıpkı bir dil gibi göstergelerle oluşturulur. Bilinçdışını oluşturan her bir gösterge bir başka göstergeyle bağlantı kurar. Bu yapı içerisinde bilinçdışına temsillerle ulaşılabilir veya bilinçdışı sembollerle yapılandırılır. Böylece arzu, yalnızca temsilleriyle varolabilir. Guattari'ye göre, Lacan'ın bu düşüncesi kapitalist sosyal alan açısından tamamen doğrudur. Çünkü kapitalist sosyal alanda arzu hep bir temsile dayanır; anne çocuğun arzusunu temsil eder, öğretmen öğrencinin arzusunu temsil eder, lider müritlerinin arzusunu temsil eder. Bu negatif arzu kavrayışında arzu hep bir temsile yatırılır.

Oedipal veya sapkın arzu ile şizoid arzu arasındaki temel fark şudur: Deleuze-Guattari arzuyu cinsel arzu ile sabitlemezken, Freud arzuyu oedipal arzu olarak cinsellikle sabitler ve tüm arzu çeşitlerini oedipal arzu-yasa ile açıklar. Deleuze-Guattari'nin arzu ontolojisine göre, eğer ensest arzunun olanaklılığı olmasaydı, sosyal alanda oedipal yasaya ihtiyaç duyulmazdı. Deleuze-Guattari'ye göre ensesti engellemek için oluşturulan yasaya güven duymak, yasa üretimine ilişkin bilgisizlikten kaynaklanır. Burada yasa açıkça şunu söylemektedir: Sen annenle veya babanla cinsel bir haz yaşayamazsın ve bu yasaya uymak zorundasın; eğer bu yasayı çiğnersen cezalandırılacaktır, bu ceza da doğrudan hadım edilme yasasıyla bağlantılıdır. Bu nedenle çocuğun karşı karşıya kaldığı ilk ceza, yasayı çiğnemiş olmaktan kaynaklanan suçluluktur. Oedipal yasa yoluyla, bilinçdışı sosyal arzunun dışına çıkmanın sonucu olarak suçluluk veya sosyal baskı hissi kazandırılır ve bireye neyin fantezisini kurabileceği, suçluluk ve günah duygusuyla gösterilir. Böylece bireysel fantezi yasaklanarak gruplaşmış fantezi onaylanır, gruplaşmış fantezi ise arzunun sosyal alanda olumlanmasıdır. Gruplaşmış fantezinin dışına çıkan fanteziler ise Oedipus yasası kapsamında yargılanır.

Oedipus yasasını yıkmaya yönelik arzunun neden olduğu suç ve suçun neden olduğu utanç, Oedipus yasasını yıkmaya yönelik bireyler üzerindeki en önemli sosyal baskıdır. Birey, içinde yer aldığı sosyal makinenin kodlarından sapmanın verdiği utanç ile yeniden sosyal mekanizmanın içerisine dönerek, kendi arzusunu bastırıp başkasının arzusunu yaşar. Deleuze-Guattari'ye göre bütün bu sosyal ve psikik bastırma (bilinçaltına atma)'dan, arzuyu bir yasaya bağlaması nedeniyle Oedipus sorumludur. Böylece birey bastırılan, engellenen arzularının birincil suçlusu olarak içinde yaşadığı sosyal gerçekliği sorumlu kılar ve o gerçeklik içerisinde negatif bir tutum takınarak kendisinin engellenen arzularını başkasının da yaşamasını engelleyerek, bireyler arası karşılıklı şiddeti gerekçelendirir; diğer bireyleri Sartre'ın varoluşçu bireyi gibi negatifleştirir.

Bu anlamda bastırılan arzu toplumsal bilinçdışı olarak bilinci oluşturur ve imgelerle onu şekillendirir. Öyle ki imgeler, sonunda sadece kişinin içine gömüldüğü toplumsal ilişkilerin ürünleri haline gelir (Goodchild 2005: 19). Böylece bilinci oluşturan ve koşullandıran arzu, kişinin içine gömüldüğü toplumsal ilişkilerin ürünü olarak bütün sosyal politik süreçlerde işler. Deleuze-Guattari toplum içindeki sosyal oluşumların sadece ideolojiye dayalı terimlerle açıklanamayacağını, bu oluşumlarda arzu politikasının da etkili olduğunu söyler. Bu kapsamda faşizm, salt ideolojik bir mesele olmayıp arzuya da dayalı bir süreçle üretilir. Benzer şekilde kadın, deli, kötü, evli, homoseksüel, yakında evlenecek veya anne olacak vb. ifadeler de sosyal arzu üretimi içerisinde gerçekleşir (Beddoes 2002: 26). Bunun yanında içerisi ve dışı, yukarı ve aşağı, bura ve şimdi, sol ve sağ, bir ve çok türünden bütün formlar sağduyunun veya özdeşliğin bütün ilkeleri tarafından kuşatılır. Aile içerisinde üretilen arzu, tüm bilinçdışı süreçleri oluşturur ve bu bilinçdışı süreçler şizoid arzuyu değil, gruplaşmış-gruba bağlanmış arzuyu üretir. Bu nedenle, oedipal bilinçdışında her zaman için konuşan bir öteki vardır ki, bu öteki ya anne, ya baba, ya da aile içi bir diğer kişidir. Bilinçdışında konuşan bu öteki kendi arzularını bilince dayatarak, birey üzerinde suçluluk ve utanç ile bir erk oluşturarak, onun tüm yaşamsal süreçlerine hükmeder. Örneğin bireylere dayatılan evlilik baskısı, bireysel bir arzunun çok uzağında

gruplaşmış arzudur. Bu anlamda Oedipus, hükmetmenin ve sömürmenin bir aracıdır. Oedipus baba tarafından belirlenen sosyal tarihsel yatırımın başlangıcını oluşturur (Deleuze&Guattari 2008a: 195). Buradan aynı şekilde babadan oğula geçmesi kalıtımla ilgili olmayıp, bilinçdışının kompleks işleyişiyle ilgilidir. Bu kompleks bilinçdışının işleyişine Deleuze-Guattari şizoanaliz, şizoid arzu ile yeni bir yer yurt kazandırır.

2. Şizoanaliz-Anti Oedipus

Şizoanaliz, reaktif düşünme yapısıyla oluşan Oedipus temelli bilinçdışının kodlarını parçalayan, onun yerine olumluyıcı aktif güç (Nietzsche), etkin beden arzusu (Spinoza) ve oluş (Bergson) düşüncesine dayalı bilinçdışının üretici arzu makinesidir. Şizoanalizin bu üretim sürecini bir değer üretimi olarak düşünmek hatalı olur; o bir ilişkiler, bağlantılar ve çokluklar üretimidir. Sürekli olarak yeni ilişkilerle kendi bağlantılarını çoğaltarak, yaşamı içkinlik ve üretim zemininde erekselliğe dayandırmadan olumlamaktır. Böylece şizoanaliz ereksellik ve aşkınsallık düşüncesi üzerinden kurulan değerlerin kodlarını yersizyurtsuzlaştırma sürecine tabi tutar. Bu kodların yersizyurtsuzlaştırılması sürecini sürekli olarak geriye doğru izlenen bir adımla gerçekleştirmek yerine, herhangi bir noktadan yeni güç ilişkileri bağlantılarıyla gerçekleştirir. Bu nedenle şizoanaliz geçmişin ya da geleceğin bir planını sunmaz; o virtüelliktir, geçmiş ve geleceği oluş içerisinde taşır. Şizoanaliz farkları ortadan kaldıran birleşimlerden daha çok, farklılıkları ayırt edici senteze (yersizyurtsuzlaştırma) tabi tutarak onları bağlayıcı sentez (yeniden yer yurt edindirme) içerisinde yeni farklılıklarla, çokluklarla üretir.

Şizoanalizin bu ayırt edici ve bağlayıcı sentezinin aksine, psikanaliz bileşenleri birleştirme üzerine kuruludur (Guattari 1995: 71). Bu birleştirmede kullandığı yöntem ise tikel bir olayın geçişini daha önceden ortaya çıkmış, Oedipus gibi, genelleşmiş bir elementin geçişi ile bağlar. Örneğin bireyin belli tekil bir andaki davranışıyla, o bireyin geçmişteki bir eylemi arasında bağ kurar. Bu geçmişteki eylemin anlamını da yine daha geçmişteki bir eylemle bağlantılı olarak kurar ve bu gerisin geri sürekli bir kökene doğru yol alır. Şizoanaliz ise bireysel bağlantıların, kökenin yersizyurtsuzlaştırılmasıdır. Şizoanaliz varolan olayı veya problemi basit, tek bir kökene indirgemek yerine olaya birden fazla nedenle çoklu bakış açısı geliştirir (Guattari 1995: 61). Guattari'ye göre şizoanaliz, tutarlılık veya varoluştan yoksun olan öğeleri veya bileşenleri ayırma yeteneğidir (a.e., 71).

Bu ayırma işleminde şizoanaliz, kendinde fark ile pozitif arzu üretimi olarak gerçekleşir. Üretim ise ikili bir döngü içerisinde işler: Birinci boyutu varolanın tüketimini, ikinci boyutu ise tüketirken üretmeyi gerektirir; akışların, paranın, toplanışların, arzunun üretimi, vb. Arzu üretimi ise arzu makineleri ve organsız bedenler⁸ aracılığıyla farklılıkları çoğaltmayı gerektirir. Fark düşüncesine dayalı olarak

⁸ Organsız bedenler bir çölde seyahat etmektir ve asla bir ereği olmadığından saf oluşturmaz. Organsız bedenler, bedenin yeterince organa sahip olduğu düşüncesinden hareketle, organların değişimini veya onları kaybetmeyi ister. Bu nedenle organsız bedenler, ağaç biçimli düşünme yapısıyla üst kodlanmış insan organlarının yersizyurtsuzlaştırılmasıdır.

yeni çokluklar üretilirken özdeşlik, benzerlik, zıtlık ve analogi ile düşünmekten kaçınılır. Bu nedenle şizoanalitik makine yeni bağlantılar kurarak oedipal temelli olan reaktif arzuyu yersizyurtsuzlaştırma sürecine tabi tutar. Şizoanaliz olumlayıcı fark ve arzu ontolojisine dayandığından Deleuze-Guattari için şizofren bireyin ereksiz yürüyüşü, psikanalistin kanepesinde yatan hastadan iyidir (Deleuze&Guattari 2008a: 2). Deleuze-Guattari şizofren bireyin doğaya ait bir gerçeklik olmadığını, onu hem diğer insanlar içerisinde sıradan hem de kendi başına farklılığı olan biri olarak ifade ederler.

Şizoanalitik arzu makinesinin eleştirdiği Freudcu psikanaliz, oedipal arzuyu baba imgesi altında şekillendirerek, çocukluk döneminde bilinçdışında oluşturulan bu imgeden kurtuluşun, hiçbir zaman olanaklı olmadığını vurgular. Buna karşın şizoanaliz arzunun bu türden bir bastırmaya tabi tutulmasını despotik veya majöratif bir tutum şeklinde tanımlayarak, majöratif-despotik tutumun tam tersine arzunun herhangi bir aşkın-majör kodlamaya tabi tutulmadan özgür akışının olanaklılığını yaratır (Holland 2001: 765). Bu yaratım, bilinçdışındaki sosyal kodların köksap eylemiyle yersizyurtsuzlaştırılması ve göçebeleştirilmesiyle gerçekleştirilir. Şizoanalitik arzu, oedipal arzuya biçimlendirilen sosyal makinenin içindeki erk mekanizmalarını şizoanalitik bilinçdışı ile yıkmayı amaçlar. Çünkü ona göre erk, bu oedipal bilinçdışındaki hadım edilmiş arzunun bir ürünüdür. Buradaki amaç, erk işleyişlerini sabit bir değere dayanmayan sürekli bir yersizyurtsuzlaştırma eylemine tabi tutmaktır. Şizoanalizde bilinçdışı öznelerle ve nesnelere yapılandırılmayıp, yatay geçişlerle ve oluşlarla bağlantılıdır (Bosteels 2001: 896). Şizoanalitik bilinçdışını oluşturan güç ise göçebelere dir.⁹ Göçebeler özdeşliğe, kimliğe dayalı bir tarihe ya da aşkın bir göstergeye ihtiyaç duymaz. Göçebeler onun yerine ağaç biçimli yapının içerisindeki erk ilişkilerine dayalı arzu belirlenimlerini yıkarak, şizofrenler üretirler. Şizo(fren) kimdir? Şizo(fren) farklı bir bilinç içeriğiyle kendi arzusunu yeni yer yurtlarla üretebilir.

Şizofreni, aile üçgeniyle biçimlendirilen kişi öncesi fark veya parça nesnelere başlar. Oysa psikanaliz fonksiyondan başlar ve ona göre, sizin bütün paranoyak fantezileriniz babanızın uzantılarıdır. Psikanaliz bütün ruhsal durumları tek bir kökene anne-baba problemine bağladığından, her zaman baba, ben ve beden arasında işleyen bir problem görür (Deleuze 1998: 65). Buna karşın Deleuze-Guattari'nin şizoanalizi ailenin aşkınsallığının eleştirisini yapar (Colebrook 2002a: 134). Deleuze-Guattari'ye göre ailenin bu sınırlandırılmış Oedipus arzu alanından kaçarak, kendi arzu üretim ilişkilerini başlatanlar ise şizofrenlerdir. Şizofren kendi bedeni üzerinde etki yapan arzuya ve bastırmaya ait soyut toplumsal süreçleri en iyi şekilde adlandırabilir. Şizofren, toplumsal bedenin akışına uymayan akışları açığa çıkardığından, onların yer yurt edinen özelliklerini parçalar. Böylece şizoid karakter aile kategorisinde yaşamaz, o sürekli üretim düzeyinde hareket eden bir göçebedir, savaş makinesidir.

Organsız bedenler, kodlanmış organ yapılarının yıkılması olarak kadın oluş, erkek oluş, hayvan oluş vb.dir.

⁹ Deleuze-Guattari göçebeleri kendi arzularını yaratan şizoları anlatmada kullanır, bu nedenle Deleuze-Guattari için göçebeler gerçek devrimcilerdir, çünkü sürekli olarak kendi arzularını yersizyurtsuzlaştırıp yeniden yarattıkları için. Bu anlamda göçebeler, sabit iki nokta arasında hareket eden mevsimlik göçmenler anlamında düşünülmemelidir. Göçebeler kodları olmaması anlamında organsız bedenlere sahip olan akışlardır, şizolardır.

Psikanalizin işlevi ise bu yönlendirilmiş arzu kodlarından kaçarak oedipal arzunun dışına çıkan şizofrenleri yeniden kodlayarak oedipal arzunun işleyişine katmaktır. Şizofrenlerde görülen gerçeklik kaybı bu oedipal gerçeklik alanından kopmayla başlar. Şizofren bağlı olduğu oedipal gerçekliği dış dünyanın belirlenmiş alanında değil, kendi zihinsel süreçlerinde üreten kişidir. Şizofrenlerdeki gerçeklik kaybı olarak adlandırılan olgu, şizofrenlerdeki gerçekliğin kapitalist oedipal arzu mekanizması tarafından kesintiye uğratılmasıyla oluşur. Oedipal arzu mekanizmasından ayrı olarak değerlendirilen şizoanalitik etkin arzu toplum içindeki gerçek ilişkileri, uzlaşmaları ve anlamları biçimlendiren içkin ilişkiler düzlemidir. Şizoanalizin amacı Oedipustan daha etkili veya daha iyi bir bilinçdışı çözümlemesi yapmak değildir. Onun amacı Oedipusun bilinçdışını yerinden ederek, onun dışlayıcı, baskıcı, negatif ve hınc düşüncesine dayalı yapısını sökerek, gerçek problemlere ulaşmaktır. Şizoanaliz yoksun olma ve bunun neden olduğu olumsuzlamayla işlemediğinden, şizoid cinsellik belli bir simgeyle özdeşlik kurmak yerine, olabildiğince farklarla çoğalabilen cinsellikler üretir. Bu nedenle şizoid bilinçdışı, dayatılan kodlardan kaçan çoklu cinsellikler ve bağlantılarla ilişkilidir.

Oedipalleşme sürecinden, belli bir yer yurt zemininden kaçabilenler şizolardır (Deleuz&Guattari 2008a: 75). Şizolar akışlarını belirsiz, düz, pürüzsüz yüzey olması anlamında çölün içerisine doğru taşır. Oedipusun işleyişinde dışlayıcı, baskıcı ve negatif bir üçlü zincir vardır. Şizoanaliz ise üçlü yapının dışında yer alarak kendinde fark düşüncesine dayalı şizolar üretir. Şizo ne dışlayıcı ne baskıcı ne de negatiftir. Şizo erkek veya kadın olarak adlandırılmaz, o ne erkek ne de kadındır, o cinsiyetsizdir. Şizolar “ya” “ya da” ile değil “ya” “ya da” “ya da” ile işlerler. Hep bir başka yol daha vardır, iki seçim yerine çoklu seçim üretirler. Bu “ya-ya da” “ya da”nın işlevi, şizofrenleri hep kendi sınırlarının dışına taşımasıdır (a.e., 85). Bu nedenle şizonun sınırı yoktur. O yalnızca sürekli olarak kendini kendi köklerinden kopararak varolur. O, yalnızca yaşlı bir adam olarak kız olur veya bir kurt olarak Hegel olur, böylece sürekli başka bir şey olur (a.e., 96). Şizoanaliz “bu nedir?”, “anlamı nedir?” sorularının yerine, “hangi biri?” sorusuyla bilinçdışının farklı çokluklarla bağlantı kurmasını sağlayarak, bilinçdışının arzu makinesini üretir. Sabit bir anlamı olmayan bilinçdışı, işlevsel olan bağlantılarla arzu makineleri oluşturur. Arzu makinesi olan bu bilinçdışı konuşmaz, çünkü o mühendistir (a.e., 197). O, anlamı ifade eden ve temsil eden de olmayıp üretici olandır. Bir sembol veya anlam arzu makineleri gibi işleyen, bir sosyal makineden öte hiçbir şeydir. Arzu makineleri sosyal makinelerin içinde onların işlevlerine göre bağlantılar üretir.

Psikanaliz bilinçdışını trajedi ve Oedipus aracılığıyla mitlerle açıklarken, şizoanaliz psikanalizin kişisel drama ve trajedilerine karşı, arzu makinelerinin yersizyurtsuzlaştırma işlevlerini ön plana çıkararak bilinçdışını açıklar. Böylece Deleuze şizofreniyi “kapitalist oluşumun negatifi olarak tanımlar” (Deleuze 2005: 19). Çünkü ona göre kapitalizm, bireyleri yaşam tarzı düzeyinde şizofren yapmaz; daha çok ekonomik süreç düzeyinde şizofren yapar. Daha önce de ifade edildiği gibi kapitalizm arzu akışlarıyla işler ve kapitalizm yersizyurtsuzlaştırma hareketlerinden ayrı düşünülemez. Fakat bu hareket yapay ve soyut yeniden yer yurt edinmeyle işler. Deleuze-Guattari için kapitalizm ilkel yer yurt ve despotizm, mistik ve trajik temsillerin yıkıntılarını üzerine kurulum; fakat o onları kapitalin imgesi gibi, bir başka formda ve

kendi hizmetinde yeniden kurar (Deleuze&Guattari 2008a: 333). Bu anlamda kapitalizm büyük, objektif temsillerin (despot makine ve ideolojiler, kültürler, değerler vb.) çökmesidir. Bu çöküş kapitalizmin yeniden üretiminin yararınadır, fakat bu yeniden üretim de temsillerin dünyasından kaçamaz. Çünkü kapitalizm bütün sosyal kodları bir yandan yersizyurtsuzlaştırırken aynı anda da onlara yeni yer yurtlar edindirir. Bu nedenle kapitalizmde yersizyurtsuzlaştırma eylemiyle yeni bir yer yurt edindirme eylemi aynı anda, birlikte gerçekleşir. Buna göre kapitalizm herhangi bir yerleşik kültürü bağlantılarından sökerken, aynı anda oedipal baskıyla onu yeniden kodlar. Buna karşın olumlayıcı fark ve arzu üretimine dayalı şizoanalitik makine, kapitalizmin bu oedipal arzu üretimini bozarak kendi için arzu üretimini gerçekleştirir.

Şizofrenik yatırım tamamen çoklu belirlenimlere, akışlara ve pürüzsüz bir zeminde göçebelige bağlıyken; kapital, Oedipusa ve paranoyak yer yurda bağlıdır, çünkü Oedipus saplantılıdır (a.e., 306). Deleuze-Guattari için bütün sosyal yatırımların arzuların, sosyal makine tarafından yapıldığı gerçektir. Bu sosyal yatırımlar da paranoyak ve şizofrenik olabilir. Klinik anlamda paranoya, yığın fenomeninin yoksunluk doğumunu iletir. Yoksunluk üzerinden kurulan Oedipus ve bu yoksun olma düşüncesine bağlı bilinçdışı hadım edilme, mahrum kalma korkusuyla kurulur. Buna karşın şizoanalitik bilinçdışı kişilerin, bütünü, yasaların, imgelerin, yapıların ve sembollerin farkında değildir. O anarşist bir yapı içinde yetimdir. Onun yetimliği bir yoksun kalma anlamında değildir. Ona göre bilinçdışı geçmişe saplantı içerisinde açıklanamaz, bilinçdışı her an yeni bağlantılar kurarak, arzusunun yeni bağlantılarla üretim sürecine dahil olmasını sağlar. Bu nedenle şizoid bilinçdışı temsili, yapısal veya sembolik değildir; çünkü onun gerçekliği onun pek çok ürününün gerçekliğidir ve o mekaniktir, üreticidir (a.e., 342). Şizoid bilinçdışı yok etme üzerine kuruludur. Neyin yok edilmesi? Suç-hadım edilme ve yasa üzerine kurulan Oedipusun yok edilmesidir.

Yoksun kalmayı reddeden şizolar, Oedipus ile şekillenen bireylerin Azrail'leridir. Psikanaliz ise Oedipustan kaçışın olanaksız olduğunu söyler, ona göre her olası farklılaşmanın temelinde Oedipus vardır ve her farklılaşma yeni bir oedipal süreçtir. Bu nedenle Oedipus çift çıkmaz içinde işler; kaçış ve yakalanma. Bu çerçevede kaçışın hadım edilme, gecikme, cinsel bastırma ve yüceltme yoluyla başarıldığı söylenir. Buna karşın şizoanaliz ise kendini yoksunluk, korku veya hadım edilme üzerinden değil de yaratıcı arzu üretimiyle kurar. Şizoanaliz her defasında var olanı yıkıp yeniyi ürettiği için yıkıcıdır. İnançları, temsilleri ve dramatik sahneleri yok eder (a.e., 345). Şizoanalizin yıkıcı özelliği onun pozitif boyutudur. Pozitif boyut oluş veya onun arzu makinelerinin işlevi, herhangi bir yorumdan bağımsızca öznenin keşfini oluşturur (a.e., 354). Şizoanaliz köksap olarak yersizyurtsuzlaştırma akışıdır.

Köksap, ağaç biçimli Batı düşünme geleneğinin kodlarını yersizyurtsuzlaştırmada kullanılan şizoanalitik yöntemdir. Bu yöntem Batı rasyonalitesinin tüm ürünlerine¹⁰ bir başkaldırıdır (Bürger 2001: 1252) ve aşkınsallığa dayalı bu ürünlerin toptan bir reddi olarak yaşamın şizoanalitik düzlemde içkinlikle olumlanmasıdır. Köksapın reddettiği ağaç biçimli düşünme yapısı belli bir kökenden, başlangıç noktasından hareket ederek tüm yapıyı bu köken veya temel üzerinden açıklar

¹⁰ Bu ürünler: Düalizm, birlik, adalet, erdem, iyilik, özne ve nesne, kültür, anlam, köken, hiyerarşik yapı vb. ikili karşıtlıklar ve bunlara dayalı düşüncelerdir.

ve bu kökenle uyum göstermeyen düşünceleri, kavramları veya yaşamları olumsuzlar. Örneğin Freudyen psikanalizde her şeyin Oedipus ile, Marksist düşüncede her şeyin sınıf temeliyle veya dini düşüncelerde her şeyin kutsal metinle açıklanması gibi. Ağaç biçimli yapıda iki düşünce arasında veya iki nokta arasında bir bağ kurulurken, bir nedensellik ve ereksellik aranır; buna karşın köksapta ise bağlantılar kurulurken bir nedensellik ve ereksellik aranmaz. Bu nedenle köksap çok farklı gösterge sistemleri arasında bağ kurabildiğinden, o ne tekile ne de çokluğa indirgenebilir (Deleuze & Guattari 2008b: 23). O ne bir başlangıç ne de bir sondur; o pürüzsüz bir alanda her şeyin ortasında olması nedeniyle belirsiz bir noktadan sonsuz sayıda bağlantılardan oluşan çokluk olarak arzu üretimidir ve bu çokluklar ne öznedede ne de nesnede bağlanırlar. Bu çoklukların bağlandığı düzlem üreticidir, bilinçdışıdaki pozitif arzudur.

Deleuze-Guattari'ye göre bilinçdışı hafızayla, bastırmayla bağlantılı değildir, bilinçdışı arzu üretiminin merkezidir. Bu nedenle bilinçdışı akıştır ve akış içerisinde oluşur (Deleuze&Parnet 1987: 78). Arzu da bilinçdışıdaki akış ile sosyal alanda üretilen göstergeler sisteminin bir ürünüdür. Bilinçdışında üretilen bu arzu her zaman daha çok bağlantı ve toplanış istemesi nedeniyle devrimcidir. Fakat psikanaliz bu bağlantıları ve toplanışların akışını Oedipus ve buna dayalı negatif arzu kodlamasıyla kesintiye uğratar. Bu nedenle Deleuze-Guattari Oedipal bilinçdışının yerine şizoid bilinçdışını oluştururlar. Oedipal bilinçdışı toplumsal bastırmayla işliyorken, şizoid bilinçdışı bu toplumsal bastırmanın yersizyurtsuzlaştırılmasıyla arzu üretimine dönüştürülür ve bu da arzunun negatif değil pozitif-şizoid arzu makinesidir.

3. Şizoid Arzu Makinesi; Şizoid Bilinçdışı

Şizoid arzu makinesi için önemli olan ayrıcalıklı veya pürüzlü bir yüzey olmadan, yüzeylerin çeşitliliği üzerinde politik göçebelige izin veren daha akıcı bir politik ontoloji kurmaktır. Deleuze-Guattari yüzeylerin çeşitliliği içerisinde göçebelige izin veren bu politik ontolojiyi, arzu makinesiyle kurarlar. Deleuze-Guattari'nin arzu makinesi düşüncesi mekanik bir işleyiş değildir. Makine düşüncesini kullanmalarının nedeni, bu düşüncenin bir öze dayanmadan sürekli üretmesidir. Bu üretim ise arzunun ebedi üretimidir, akışıdır. Makine, sağduyu ve vicdan¹¹ düşüncesiyle oluşturulan politik teorilerin dogmatik imgesinden kaçan şizoid arzu ontolojisidir. Bu şizoid arzu makineleri sürekli yeni bağlantı zincirleriyle işler. Deleuze-Guattari'ye göre arzu makineleri ile organizma bağlantıları arasında temel bir farklılık vardır. Buna göre bir organizma bir özdeşlik ve bir son ile bir bütüne bağlı olduğundan, bütün olarak kendini düzenler. Onun bütünlük içerisinde parçalarının her biri diğer bağlantılarla desteklenir ve bütünü oluşturan da bu parçalar arasındaki uyumdur (May 2005: 122). Buna karşın arzu makinelerini oluşturan bağlantılar zincirinin herhangi bir kökene, öze bağlılığı

¹¹ Sağduyu *commen sense*'dir. Sağduyu toplumsal ortak bir kanıyı ifade eder. Şizoanalitik düşünmede sağduyu oedipal olması nedeniyle eleştirilir. Vicdan ise *good sense*'dir. Vicdan sağduyudaki toplumsallığın tam tersine bireyselliğe vurgu yapar. Yine vicdan da oedipal bilinçdışına dayanır. Hem sağduyunun hem de vicdanın olumsuzlanması ise, arzuyu toplumsal kodlara yatırarak arzunun akışını engellemeleri nedeniyleledir. Çünkü bireyler sağduyu ve vicdan ile arzularının üreticiliğini baskı altına alırlar.

yoktur. Bu çerçeve içerisinde o belli bir toprak veya yer yurt zemini üzerinde işlemediğinden, o yersiz yurtsuz olarak bir öz veya niyetten öte ne yapıyorsa odur. Bu yüzden makineler organsız bedenlerdir, bilinçdışındaki arzunun üretici sentezidir.

Arzu makineleri düşüncesinde etkinliğin biçimini oluşturan yapı bağlantılarla kurulduğundan, bağlantılar arasındaki uyum değiştiğinde bütünün işleyişi de değişir. Makinelerin en temel özelliği sürekli yeni bağlantılar oluşturmak yoluyla üretici olmalarıdır. Bilinçdışı yeni alanlarla bağlantı kurarak işler. Deleuze-Guattari düşüncesinin makine bağlantıları kurmasını arzu terimiyle ilişkilendirirler. Makinelerin bağlantı kurması arzulanmayla gerçekleşir. Fakat buradaki arzu Oedipusçu veya sahip olunmayan bir şeyin arzulanması olmayıp, yeni bağlantılar kurarak pozitif yaratıcılığın üretilmesidir. Düşünce sürekli olarak etkin bir biçimde yeni bağlantılara girmeyi arzular, bu bağlantılar çoklu bir zeminde cinsel, politik, etik ve benzeri pek çok yönden gerçekleşir.

Deleuze-Guattari yaşamdaki her bağlantıyı bir makine işleyişi olarak görürler. Her makine içerisinde bir akış gerçekleştiğinden, her ortak akış sonsuz bir akım ya da kesintisiz üretimin evrensel sürekliliği olarak görülmelidir. Makinedeki akış bir meme makinesi ve bir ağız makinesi arasında sütün akışı ya da bir ağız makinesi ile kulak makinesi arasında sözcüklerin akışı şeklinde bağlantılarla gerçekleşir. Bu bağlantılar belirsiz bir alandan sonsuz bir alana akar. Bu bağlantılarla işleyen makine düşüncesiyle kurulan arzu ontolojisi üç açıdan önemlidir: Birincisi, arzu makineleri negatif değil pozitif fark içerisinde işler; ikincisi, arzu makineleri edimsel bağlantılarla değil virtüel bağlantılarla işler. Bu virtüel bağlantılar, makinelerin sürekli olarak aynı bağlantılarla işleyen edimsel bağlantıların dışına çıkarak yeni bağlantılar kurmasına izin verir; üçüncüsü, makinelerin virtüel karakterinde makine kavramının hareketliliği ve canlılığı aşkın bir gösterenden gelmez, köksap işleyişiyle sürekli yeni bağlantılardan geldiğinden bu makinece düşünmektir. Makinece düşünmek ise politik alanda verili olan kimliklerle¹² düşünmemektir. Makinece düşünmek major yani kodlayıcı olan sosyal alanlardan kaçıştır. Bu anlamda arzu makineleri kavramı da Deleuze-Guattari'nin yaşamı majör olanın dışında düşünmede kullandığı temel kavramlardan biridir. Arzu makineleri değerlerin yeniden üretim etiği olarak içkinliğin üretimidir. Arzu makineleri bir öze sahip olmaması nedeniyle öznellik kavranamaz; o, onu meydana getiren bağlantıların ötesinde bir şey değildir ve ne yapıyorsa odur (Colebrook 2002b; 56). Arzu makineleri şizoid bilinçdışının üretici sentezidir.

Bilinçdışının şizoid arzu makineleri organik olmayan bir beden sistemidir (Guattari 2007; 74). Bu anlamda o moleküler veya mikro makinelerdir. Arzu makineleri büyük-molar veya sosyal makinelerin içindeki moleküler makinelerdir. Bu moleküler makineler çoklu bir üretici bilinçdışına dayandığından, oedipal değildirler. Çünkü arzu makineleri bilinçdışının oedipal olmayan üretici sentezini oluştururlar. Bilinçdışı Oedipus ile kavrandığında dramatik bir tiyatro olarak kavranır. Oysa Deleuze'e göre

¹² Liberalizm, Marksizm, kapitalizm, sosyalizm anarşizm, feminizm vb. her türlü sosyo politik hareket birer kimlik hareketidir. Çünkü tüm politik hareketler negatif fark düşüncesine dayalı olarak özdeşliklerini inşa ederler ve bu özdeşlikten çoklukları azaltarak majoratif bir kimlik kazanırlar.

bilinçdışı bir fabrika olarak üretimin merkezidir. Bilinçdışı üretimin merkezi olarak arzu makinesidir ve yaşam da bilinçdışındaki makine bağlantıları ve gücün akışıdır.

Sonuç

Şizoanalitik ontoloji, arzunun çoklu düzlemde yersizyurtsuzlaştırılmasıyla oedipal arzunun belli bir yer yurt üzerinde yerleşik olan işleyişinin parçalanmasıdır. Oedipal arzu aile, kültür, ibadethane, benlik, okul, ulus, siyaset üzerinden kendine belli bir yer yurt edinir ve bireylerin arzuları da bu sabit noktalar içerisinde bir noktadan diğerine geçer. Oysa şizoid arzu bu sabit noktalar arasındaki arzu akışını pürüzlü zemin olarak adlandırarak, arzunun pürüzsüz, önceden bilinemeyen, kestirilemeyen bir alanda akışını olanaklı kılar. Bu nedenle oedipal arzu belli bir yer yurt üzerinde kodlanmayan akış halindeki arzuları negatifleştirerek, oedipal alanın içine çekmeye çalışır. Buna karşın şizoid arzu arzunun pürüzsüz bir düzlemdeki her türlü akışını bilinçdışının makine işleyişi olarak üretime dönüştürür ve pozitif arzu düzlemindeki her üretim, kendinde farklılıkla değerlendirilerek olumlanır. Bu olumlama ve üretim de arzu makineleriyle gerçekleştirilir. Psikanaliz arzuya hükmedebilmek için onu belli bir yoksunluk üzerinden, bir imge veya nesneye sabitleyerek kontrol altına almaya çalışır. Bu kontrol altına alınmış arzunun ise yaratıcı ve üretici akışı kesintiye uğratılır. Buna karşın şizoanaliz arzuyu herhangi bir nesne veya imge ile sabitlemeyen içkin sel bir oluştur, akıştır. Akışın kontrol ve koordinasyonunun yer aldığı imgesel yüzey ise yersizyurtsuzlaştırılmış şizoid bilinçdışıdır. Şizoid bilinçdışı da yersizyurtsuzlaştırıcı arzu makineleriyle işleyen üretici bilinçdışıdır.¹³

¹³ Bu çalışma yazarın, *Deleuze-Guattari: Yersizyurtsuzlaştırma Makinesi Olarak Şizoanalitik Fark ve Arzu Ontolojisi* başlıklı “Doktora Tezi”nden türetilmiştir.

Assist. Prof. Dr. Sinan KILIÇ

Erciyes University, Faculty of Science and Letters, Department of Philosophy, Kayseri-Turkey.
kilicsinan@gmail.com

Deleuze-Guattari: Deterritorialization of Oedipal Unconscious on the Plain of Schizoanalytic Ontology

Abstract

Many answers with different meanings were given during the history of thought to the questions of “What is desire?”, “What stands in the ground of desire?”, “Is it the biological structure or social structure which is determinant in the creation of desire?” “What is the function of desire?” etc. And when those answers are analyzed, one may find that there have been two distinct thought traditions which inspect desire on negative and positive plan in the history of thought. While the tradition which analyzes desire on positive plain begins with Aristoppos and Epicuros who affirm desire and continues with the line of Spinoza, Nietzsche, Lyotard, Deleuze-Guattari; the tradition which negates desire begins with the line of Socrates, Plato and continues with the line of Descartes, Freud, Lacan. The tradition which negates desire assesses desire as deprivation since it rather identifies desire with appetite and the tradition which affirms desire affirms desire as the willpower and joy since it assesses it as libidinal energy, the effort to survive, the power of creation. According to Deleuze-Guattari, since psychoanalysis which is a product of the tradition which negates desire assesses as the deprivation in the unconscious, in psychoanalytic analysis it is traced backwards toward the origin of the thing which the individual is deprived of in the unconscious. Nonetheless schizoanalysis is composed on the basis of how the transition and flow of the desire of the individual in the unconscious and the libidinal energy to production and creation through new connections becomes possible rather than the presupposition that the unconscious of the individual is deprived of anything. And in this study the possibility plain of the schizoid transition and flow of desire through deterritorialized connections based on immanence rather than transcendence shall be analyzed through schizoanalytic ontology.

Keywords

Desire, Oedipus, Anti-Oedipus, Unconscious, Schizoanalysis, Desire Machines, Rhizome, Deterritorialization.

KAYNAKLAR

BEDDOES, Diane (2002) “Deleuze, Kant and Indifference”, *Deleuze and Philosophy-The Difference Engineer*, edited by Keith Ansell Pearson, New York: Routledge.

BOSTEELS, Bruno (2001) “From Text to Territory: Felix Guattari’s Cartographies of the Unconscious,” *Deleuze and Guattari-Critical Assessments of Leading Philosophers*, edited by Gary Genosko, vol. II, pp. 881-910, London: Routledge.

BURGER, Christa (2001) “The Reality of Machines/Notes on the Rhizome-thinking of Deleuze-Guattari,” *Deleuze and Guattari-Critical Assessments of Leading Philosophers*, translated by Simon Srebrny, edited by Gary Genosko, vol. III, pp. 1251-1262, London: Routledge.

CHESSICK, Richard D (2007) *The Future of Psychoanalysis*, New York: State University of New York Press.

COLEBROOK, Claire (2002a) *Understanding Deleuze*, Australia: Allen&Unwin.

COLEBROOK, Claire (2002b) *Gilles Deleuze*, London: Routledge.

DELUZE, Gilles (1973) “Dualism, Monism and Multiplicities (Desire-Pleasure-Jouissance)”, Seminar of 26 March, 1973, Contretemps 2, çev. Daniel W. Smith, May 2001, pp. 92-108.

DELUZE, Gilles (1994) *Difference and Repetition*, translated by Paul Patton, New York: Columbia University Press.

DELUZE, Gilles (1998) *Essays Critical and Clinical*, translated by Daniel W. Smith and Michael A. Greco, London: Verso.

DELUZE, Gilles (2004) *The Logic of Sense*, translated by Mark Lester with Charles Stivale, London: Continuum.

DELEUZE, Gilles (2005) *Kapitalizm ve Şizofreni* (bant çözümleri), Çev. Özcan Doğan, Ankara, Araf Yayıncılık.

DELEUZE, Gilles (2007) *Two Regimes of Madness-Texts and Interviews 1975-1995*, edited by David Lapoujade, translated by Ames Hodges and Mike Taormina, New York: Semiotexte.

DELEUZE Gilles, GUATTARI Felix (2008a) *Capitalism and Schizophrenia, Anti Oedipus*, translated by Robert Hurley, Mark Seem and Helen R. Lane, London: Continuum.

DELEUZE Gilles, GUATTARI Felix (2008b) *Capitalism and Schizophrenia, A Thousand Plateaus*, translated by Brian Massumi, London: Continuum.

DELEUZE Gilles and PARNET Claire (1987) *Dialogues*, translated by Hugh Tomlinson and Barbara Habberjam, New York: Columbia University Press.

ERSEVİM, İsmail (2004) *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, İstanbul: Assos Yayınları.

FRANK, Manfred (2001) “The World as Will and Representation/Deleuze’ and Guattari’s Critique of Capitalism as Schizo-analysis and Schizo Discourse,” *Deleuze and Guattari-Critical Assessments of Leading Philosophers*, translated by David Berger, edited by Gary Genosko, vol. III, pp. 1263-1276, London: Routledge.

GOODCHILD, Philip (2005) *Deleuze ve Guattari-Arzu Politikasına Giriş*, çev. Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GUATTARI, Felix (1995) *Chaosmosis an Ethico-aesthetic Paradigm*, translated by Paul Bains and Julian Pefanis, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

GUATTARI, Felix (2007) *Chaosophy, Texts and Interviews 1972-1977*, translated by David L. Sweet, Jarred Becker, and Taylor Adkins, edited by Sylvere Lotringer, Los Angeles: Published by Semiotext(e).

HOLLAND, Eugene (2001) "Schizoanalysis-The postmodern contextualization of psychoanalysis," *Deleuze and Guattari-Critical Assessments of Leading Philosophers*, edited by Gary Genosko, vol. II, pp. 759-773, London: Routledge.

MAY, Toddy (2005) *Gilles Deleuze, An Introduction*, New York: Cambridge University Press.

TURKLE, Sherry (2001) "French Anti-Psychiatry", *Deleuze and Guattari-Critical Assessments of Leading Philosophers*, edited by Gary Genosko, vol. II, pp. 508-538, London: Routledge.